

SIELOVADOS DARBUOTOJO IŠŠŪKIAI PALIATYVIOJE SLAUGOJE

Gitana Mankevičienė

Šv. Ignaco Lojolos kolegija, Kaunas Lietuva

Tautvydas Vigelas

Šv. Ignaco Lojolos kolegija, Kaunas Lietuva

Anotacija

Paliatyvioji slauga šiandien vis dažniau suprantama kaip visapusiškas rūpestis žmogumi – ne tik fizinis, bet ir emocinis bei dvasinis. Sielovados darbuotojas tampa svarbia pagalbos grandimi, padedančia pacientams ir jų artimiesiems susitaikyti su gyvenimo pabaigoje išskylančiais iššūkiais, išgyventi kančią oriai ir atrasti maldos prasmę. Tačiau šis darbas kupinas iššūkių: profesinio vaidmens ne apibrėžtumas, teisinės bazės spragos, emocinis krūvis lankant ligonius, lydinč mirštančiuosius bei dvasiniai sunkumai dažnai sukelia sielovadininkui vidinę graužatį, perdegimo riziką.

Pranešime bus analizuojama, kaip šiuos iššūkius išgyvena sielovados darbuotojai Lietuvoje. Kodėl dvasinė savipriežiūra, pašaukimo sąmoningumas ir bendrystė su kitais yra būtini norint išlikti empatišku, atviru ir dvasiškai atspariu palydėtoju. Taip pat bus keliami klausimai apie tai, kaip galėtų būti stiprinama sielovada paliatyvioje slaugoje – instituciniu, profesiniu ir asmeniniu lygmenimis. Savipagalbos įgūdžių išlaikymas, siekiant išlaikyti vidinę pusiausvyrą, tęsiant prasmingą tarnystę.

Ši tema aktuali ne tik sielovadininkams, bet ir visiems, dirbantiems su sunkiai sergančiais pacientais, siekiant užtikrinti orų žmogaus palydėjimą paskutiniu gyvenimo laikotarpiu.

Raktiniai žodžiai: sielovada, paliatyvioji slauga, dvasinis palydėjimas, emociniai iššūkiai, profesinis perdegimas, savipagalba, dvasinis atsparumas

Ivadas

Temos aktualumas Paliatyviosios slaugos kontekste, kaip susiduriantiems su gyvybei grėsmingomis ligomis, vis svarbesnė tampa dvasinė pagalba. Sunkiai sergantiems, mirštantiesiems ar vienatvės išgyvenamiems žmonėms ne visada užtenka medicininės priežiūros. Sielovados darbuotojai tampa tiltu tarp paciento dvasinio skausmo ir prasmės atradimo sunkiuoju gyvenimo laikotarpiu. Lietuvių autoriai pabrėžia, kad sielovados darbuotojas, veikiantis paliatyviosios slaugos srityje, susiduria su didele emocine įtampa, egzistencinių klausimų įvairove bei ribotomis galimybėmis praktikoje taikyti dvasinę paramą sistemingai (Šarlauskienė, 2020). Be to, dažnai trūksta institucinio palaikymo ir tarpdisciplininio bendradarbiavimo, o tai gali lemti sielovadininko emocinį perdegimą ar profesinį nuovargį (Stonienė, 2018).

Tarptautinėje literatūroje taip pat akcentuojama, kad sielovadininkai paliatyviosios slaugos aplinkoje turi gebėti išlaikyti dvasinį atsparumą, empatiją bei profesines ribas, tuo pačiu susidurdami su asmeninio tikėjimo išbandymais (Pesut et al., 2011; Gielen et al., 2014). Paliatyvioje slaugoje ypatingą vietą užima dvasinis palydėjimas – tai procesas, kuriame svarbus yra ne tik žodis, bet ir buvimas, tylos galia, artumo kūrimas.

Šie iššūkiai rodo, kad sielovados darbuotojui šioje srityje būtinas ne tik profesinis pasirengimas, bet ir nuolatinė refleksija, savipagalbos įgūdžiai ir aiškus pašaukimo suvokimas.

Tyrimo problema: Sielovados darbuotojai, veikiantys paliatyviosios slaugos kontekste, susiduria su sudėtingais emociniais, dvasiniais ir profesiniais iššūkiais, kurių pobūdis dažnai lieka nepakankamai atskleistas akademinėje ir praktinėje literatūroje.

Tyrimo objektas: Sielovados darbuotojo iššūkiai paliatyviojoje slaugoje.

Tyrimo tikslas: Išanalizuoti sielovados darbuotojų patiriamus iššūkius dirbant paliatyvosios slaugos srityje, remiantis moksline literatūra.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti sielovados vaidmenį ir reikšmę paliatyvosios slaugos kontekste.
2. Įvardyti Sielovados darbuotojo specialybės problematika Lietuvoje, integravimą bei profesinius, emocinius ir dvasinius iššūkius, su kuriais susiduria sielovados darbuotojai.
3. Atskleisti sielovados darbuotojų atsparumo ir savipagalbos svarbą siekiant išlaikyti vidinę pusiausvyrą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė: bus nagrinėjami lietuvių ir užsienio autoriai, kurie aprašo sielovados praktiką, paliatyvos slaugos kontekstą, profesinius iššūkius bei dvasinio palydėjimo reikšmę. Tyrimas orientuotas į teorinių šaltinių palyginimą ir apibendrinimą.

1. Sielovados vaidmuo ir reikšmė paliatyvos slaugos kontekste

1.1. Sielovados samprata ir principai

Sielovada – tai dvasinė pagalba žmogui, siekianti ne tik religinio aptarnavimo, bet ir visapusiško palydėjimo per gyvenimo krizes, ligą ar mirties artumą. Tai praktinė veikla, kuri remiasi tikėjimu, empatija, gebėjimu klausytis ir būti šalia. Sielovados esmė – ne spręsti problemas, bet būti kartu su žmogumi jo egzistencinių klausimų, kančios ar džiaugsmo akivaizdoje.

Sielovada yra žmogaus dvasinio gyvenimo lydėjimas, kuris neatsiejamas nuo asmens santykio su Dievu, kitais žmonėmis bei pačiu savimi. Šiame procese svarbi ne tik dvasininko, bet ir profesionalaus sielovadininko kompetencija, apimanti psichologijos, etikos, teologijos ir pastoracinės rūpybos žinias.

Šiuolaikinė medicina išgyvena vertybinę krizę, kurios ištakos siejasi ne tik su technologine pažanga, bet ir su esminių tikslų perkainojimu. Tradiciškai medicina buvo grindžiama trimis pagrindinėmis kryptimis: ligų prevencija, gydymu ir palengvinimu, tačiau šiuolaikinėje sveikatos priežiūroje prie šių tikslų prijungiami dar du – sveikatos gerinimas bei priežiūra ir slauga. Tai rodo ne tik srities plėtrą, bet ir gilėjančius klausimus dėl pačių vertybinių pagrindų. Kaip teigiama leidinyje *Medicinos etika* (2003, p. 171), ši krizė daugiausia kyla dėl dviejų reiškinių – medikalizacijos ir sveikatos kulto. Medikalizacija linkusi suproblematinti natūralius žmogaus gyvenimo etapus (senėjimą, gimdymą, mirtį), o sveikatos kultas sukuria iliuziją, kad sveikata – tai absoliuti vertybė, pasiekama technologinėmis priemonėmis. Tokia perspektyva keičia požiūrį į žmogų – jis vertinamas nebe kaip visuminė būtybė, o kaip funkcijų visuma. Šioje situacijoje sielovados specialistui tenka itin svarbus vaidmuo – priminti žmogaus orumo ir gyvybės neliečiamumo vertę, išreikštą ir Hipokrato priesaikoje: „saugosiu žmogaus gyvybę ir jos neliečiamumą nuo pat pradėjimo iki mirties“. Klinikinė sielovada, susidurdama su biomedicininio modelio ribotumu, padeda grąžinti dėmesį į visuminį žmogaus asmens vaizdinį – tokį, kuriame svarbi ne tik fizinė būklė, bet ir dvasinė bei egzistencinė žmogaus gerovė. (Best, Vivat & Gijsberts, 2023). Žmonių reakcijos ir patirtys sužinojus ligos metu ar suvokimo paliatyvioje slaugoje: jautimaisi našta, nenoras gyventi, nepilnavertiškumo jausmas. Sąmoningai arba nesąmoningai priimama kaip virsmas, kuriame asmens „vertė“ regima kitais matais: jei anksčiau ji „matuota“ fizine išvaizda, patrauklumu, socialine padėtimi ar kitais

socioekonominiais veiksniais, tai paliatyvoje slaugoje akivaizdoje vyksta didesnis ar mažesnis perkeičiantis požiūris.

Sielovada – tai pagalba žmogui pasiruošti išganymui, Dievo valios perspektyvoje, išlaikant sveiką santykį su savimi, kitais ir Dievu. (Best, M. C, 2023) Klinikinė sielovada – tai teologijos sritis, kuri analizuoja trauminius ir krizinio pobūdžio asmens išgyvenimus bei jų veiklas, padedančias mažinti psichologinius ir tikėjimo sandūros padarinius žmogaus išganymo šviesoje. Šios sielovados tikslas – padėti atkurti santykį su Jėzumi Kristumi, kad žmogus gebėtų pasiruošti amžinybei, oriai priimti ligą, senatvę, mirtį ir gyvenimo sunkumus. Klinikinė sielovada orientuota į praktinį darbą, susijusį su psichine ir dvasine žmogaus sveikata, jo elgsena, pokyčių galimybėmis bei įgalinimu gyventi kuo savarankiškiau. Tam taikoma psichoterapijos, teologijos ir sielovados integracija, padedanti žmogui atstatyti ryšį su savimi, Dievu ir kitais. Sielovada apima ne tik reagavimą į krizes – ji išplečia požiūrį į visą žmogaus gyvenimą kaip gydymo ir išganyimo procesą. Gydančioji sielovada natūraliai papildo skelbiančiąją bei sakramentinę sielovadą, kurioje gydymo prasmė kyla iš Dievo artumo ir malonės.

Remiantis Bibliiniu paveikslu, žmogus turi tris tarpusavyje sąveikaujančias dimensijas – kūną, sielą ir dvasią. „Teišlaiko tobulą bei nepeiktiną jūsų dvasią, sielą ir kūną mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus atėjimui“ (1 Tes 5, 23). Kūnas – tai fizinis asmuo, paklūstantis biologijos dėsniams. „Savo kūnine sąranga aprėpia medžiaginio pasaulio pradus“ (GS, 14). Per kūno jusles (regą, lytėjimą, klausą, uoslę ir skonį) žmogus yra santykiyje tiek su jį supančia gamta, tiek su savo paties kūnu.

Žmogus, būdamas kūno, sielos ir dvasios vienovė, išsipildo per kančią ir meilę. Jis natūraliai trokšta būti išgirstas, priimtas, mylėti ir būti mylimas. Gyvenime neišvengiamai tenka susidurti su kančia, liga, netektimi, mirtimi, skrybomis, krize, sunkiomis emocijomis ar priklausomybėmis. Visa tai trikdo žmogaus gebėjimą gyventi, dirbti, bendrauti, o stiprūs jausmai, tokie kaip pyktis, nerimas, sielvartas, dažnai neįveikiami vien savomis jėgomis. Tuo metu svarbus tampa šalia esantis specialistas – sielovadininkas, kuris, taikydamas egzistencinę ir kognityvinę elgesio psichoterapiją, bendradarbiauja su žmogumi, kad būtų atkurtas gyvenimo pilnatvės, vilties ir tikėjimo jausmas.

1.2. Sielovada paliatyviojoje slaugoje

Paliatyvioje slaugoje sielovados vaidmuo yra esminis, siekiant užtikrinti ne tik fizinę, bet ir dvasinę ligonio gerovę. Lietuvoje besikurianti paliatyvioji slaugos tarnyba, remiasi multidisciplininio komandinio darbo principais, kurie apima gydytojus, slaugytojus, dvasininkus ir psichosocialinės pagalbos specialistus. (De Clercq, 2023). Šioje komandoje dvasininkas ar dvasinės pagalbos organizatorius užima ypatingą vietą, nes ligonio dvasinė ir egzistencinė gerovė tampa neatsiejama nuo medicininės priežiūros. Ligonį sielovados tikslai apima daugelį svarbių aspektų: nuo ligonio pasitikėjimo Dievu stiprinimo iki kančios ir ligos prasmės suvokimo. Pagrindinis sielovados tikslas – padėti ligoniui susitaikyti su savo liga ir kančia, atrandant gilesnę jų prasmę. Sielovada kviečia sergantįjį ir kenčiantįjį sekti kenčiantį Kristų, drąsinti jį priimti savo kryžių ir skatinti pasirengti sakramentams, kaip Ligonį patepimas (El Nawawi, 2012) Be to, svarbu ir šeimos, gydytojų bei slaugytojų atjauta – visa tai yra būtina, kad sielovados tarnystė būtų kokybiška ir pilnavertė. Kunigams ši tarnystė reikalauja didelių asmeninių pastangų ir laiko, tačiau būtina suburti tikinčių pasauliečių grupę, pasirengusią pagalbai ligonių sielovadoje. Tai yra neatsiejama paliatyvios slaugos dalis, kuri, kaip pabrėžiama, siekia ne tik fizinės, bet ir dvasinės ligonio gerovės.

Bandyamas suvokti žmogaus ligų ir kančių priežastis yra nuolatinis iššūkis tiek medicinai, tiek krikščionybei. Kančia ir liga yra neatsiejama žmogaus gyvenimo dalis, nepriklausomai nuo socialinės, ekonominės ar geografinės padėties. Šiuolaikinė medicina,

remiasi etikos principais, kurie daugiausia sutelkia dėmesį į fizinį ligos gydymą, skausmo malšinimą ir žmogaus gyvenimo kokybės gerinimą. Tačiau medicinos požiūris dažnai nėra pilnas, nes jis neišsprendžia visų žmogaus kančios aspektų, ypač dvasinės. Krikščioniškas požiūris į kančią apima ne tik fizinę ligą, bet ir dvasinį, emocinį bei egzistencinį žmogaus pabuvimą šioje kančioje. Remiantis Apreiškimu ir Katalikų Bažnyčios mokymu, kančia nėra vien tik bausmė ar atsitiktinumas, bet gali tapti dvasinio atsinaujinimo, atsivertimo ir tikėjimo kelione. Krikščionybė moko, kad kančia gali būti išgyvenama su viltimi ir prasmės paieškomis, nes Kristus, kaip kenčiantis Dievas, suteikia žmogui galimybę suprasti kančią kaip dalį išganyimo proceso. Tuo tarpu medicinos etika dažnai susiduria su ribotumu, kai bandoma gydyti tik fizinius simptomus, užmirštant kančios dvasinius ir egzistencinius aspektus, kurie gali reikalauti papildomos pagalbos – sielovados.

Sielovadininko asmeninis vaidmuo paliatyvioje slaugoje yra susijęs su betarpišku bendravimu su ligoniu, kuriam reikia išgirsti ir suprasti. Pagrindinis būdas, kaip sielovadininkas užmezga šį ryšį, yra aktyvus klausymas, kuris, ne tik leidžia ligoniui išreikšti savo jausmus, bet ir padeda jam suvokti, kad jo jausmai nėra „blogi“ ar „neteisingi“ (El Nawawi, 2012). Aktyvus klausymas reikalauja, kad klausytojas visiškai atsiribotų nuo asmeninių vertinimų, patarimų ir analizės, ir sutelktų dėmesį tik į kalbėtojo mintis ir jausmus. Tai suteikia ligoniui galimybę atsiverti ir išsilaisvinti nuo savo emocijų naštos. Kai žmogus jaučiasi išgirstas ir supastas, jis ne tik gali laisviau išreikšti savo vidinius išgyvenimus, bet ir dažnai atranda naujas įžvalgas apie savo kančią ir gyvenimo situaciją. Sielovadininkas, kaip aktyvus klausytojas, padeda ligoniui ne tik pasidalinti savo emocijomis, bet ir priimti dvasines idėjas, kurios gali tapti svarbiu dvasiniu išgydymu šiuo sudėtingu gyvenimo momentu. (El Nawawi, 2012). Taigi, sielovadininko vaidmuo nėra tik teikti religines paslaugas, bet ir būti tarsi dvasiniu veidrodžiu, kuris leidžia žmogui geriau suprasti savo jausmus ir kančias.

Sielovadininko veikla paliatyvioje slaugoje reikalauja gebėjimo jungti medicinos mokslus su teologiniu požiūriu į žmogų ir kančią. Mokslinis pažinimas prasideda nuo kasdienės tikrovės stebėjimo ir patirties, todėl sielovadininko darbas negali apsiriboti tik teoriniu tikėjimo žinojimu – jis remiasi asmeniniu santykiu su ligoniu bei autentišku gyvenimo liudijimu. Todėl nepakanka vien krikščionišku teologijos aspektu kalbėti su viena ar kita medicinos mokslo šaka, „būtina be visiems mokslams būdingo mokslinio orumo dar ontologiškai liudyti šią paslaptį: kada kalba apie Kristų, turi jį paliudyti savo gyvenime (Simone, 2023 m).

Paliatyvioji slauga, kurioje susiduriama su mirtimi, skausmu ir gyvenimo prasmės klausimais, reikalauja, kad sielovados darbuotojas gebėtų į asmenį žvelgti per šią trijų dimensijų visumą. Dvasinę priežiūrą apibūdina kaip rūpinimąsi visu žmogumi, įskaitant fizinį, emocinius, socialinius ir dvasinius aspektus. Dvasinė dimensija apima gyvenimo prasmę, viltį ir tikslą, kurie atsiskleidžia per santykius su kitais, gamta ar transcendencija.

Psichologinė ir dvasinė paliatyvių pacientų būklė kelia ypatingą iššūkį sielovadininkui, kuris kviečiamas teikti visapusišką palydėjimą – lydint ne tik ligonio, bet ir jo šeimos kančios keliu. Nepagydoma liga sergantys asmenys dažnai patiria gėdą, liūdesį, baimę, bejėgiškumą ir beviltiškumo jausmus, kuriuos lemia ne tik fiziniai simptomai ar gyvenimo pokyčiai, bet ir artėjančios mirties realybė. (Thibeu, 2012) Šie psichologiniai sunkumai atsiskleidžia ypač aiškiai, kai sergantis praranda autonomiją ir susiduria su pasikeitusiu vaidmeniu šeimoje ar visuomenėje. Sielovadininkas, būdamas multidisciplininės komandos dalimi, turi ypatingą misiją – lydėti žmogų egzistencinės krizės metu, padėti įvardyti ir išgyventi šiuos jausmus dvasinės paramos kontekste. Aktyvus klausymas, buvimas šalia, gebėjimas atliepti kančios prasmės klausimus ne tik mažina nerimo ir depresijos simptomus, bet ir padeda atkurti žmogaus orumo jausmą. Be to, sielovadininko vaidmuo svarbus ir šeimos narių

atžvilgiu – jų parama neretai tampa vieninteliu emociniu pacientų atramos tašku, todėl reikalingas ir jų dvasinis bei emocinis palydėjimas. Sielovada, veikdama lygiaverčiai su medicina ir psichologija, tampa neatsiejama visuminės pagalbos dalimi. Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad vieni iš dažniausiai išsakomų paliatyvių pacientų poreikių yra socialiniai, kurie susideda iš saugumo, savirealizacijos bei pilnaverčių santykių su kitais žmonėmis

Apibendrinant galima teigti, kad paliatyvūs pacientai išreiškia platų spektrą poreikių – ne tik fizinių, bet ir psichosocialinių bei dvasinių. Dvasingumo poreikiai dažnai lieka neįvertinti ir nedokumentuoti sveikatos priežiūros sistemoje, todėl yra rizika, kad jie bus ignoruojami ar nepakankamai patenkinami. Tai kelia rimtą iššūkį sielovadininkui – kaip tarpdisciplininės komandos nariui, kurio pašaukimas yra išgirsti, palydėti ir atliepti žmogaus vidinius, egzistencinius klausimus, ypač susijusius su gyvenimo prasme, tikėjimu, atleidimu ar pasirengimu mirčiai. Sielovadinė pagalba tampa nepakeičiama ne tik paciento, bet ir jo artimųjų lydyje, kuriant erdvę atviram, žmogiškam ir dvasiškai gydančiam santykiui. Todėl paliatyvios slaugos praktikoje svarbu užtikrinti dvasinės sielovados integraciją, kad pagalba žmogui būtų holistinė – apimanti kūną, sielą ir dvasią.

Todėl sielovadininko buvimas paliatyvioje slaugoje yra ne tik pageidautinas, bet ir būtinas – tam, kad kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo savo tikėjimo ar jo nebuvimo, turėtų galimybę būti išgirstas, priimtas ir palydėtas jo žmogiškoje kelionėje link gyvenimo pabaigos, kartu ieškant būdų kalbėtis apie gyvenimo prasmę, kančią ir viltį kiekvienam priimtina kalba. (Juškevičius, A. 2021)

2. Sielovados darbuotojo profesiniai, emociniai ir dvasiniai iššūkiai, dirbant paliatyvioje slaugoje

2.1. Sielovados darbuotojo specialybės problematika Lietuvoje

Lietuvoje sielovadininkai, teikiantys dvasinę pagalbą sveikatos priežiūros įstaigose, dažniausiai veikia savanorystės pagrindu. Dvasinio asistento pareigybės paskirtis – padėti kapelionui rūpintis dvasine ir sielovadine katalikų tikėjimą išpažįstančių asmenų sveikatos priežiūros įstaigos pacientų, jų artimųjų ir įstaigos darbuotojų, pageidaujančių tokio patarnavimo, globa; esant reikalui atlikti tas kapeliono funkcijas, kurios nėra rezervuotos kunigystės šventimus turintiems asmenims (Sveikatos apsaugos ministerija, 2009).

Nors jų atliekamas darbas yra reikšmingas paciento visuminėje priežiūroje, ypač paliatyviosios slaugos kontekste, šių specialistų statusas yra reglamentuotas įstatymais, bet ribotai. Lietuvoje dvasinio asistento veikla nėra detalai apibrėžta įstatymuose, tačiau ji yra reglamentuota poįstatyminiu teisės aktu – t. y. sveikatos apsaugos ministro įsakymu, o ne Seimo priimtu įstatymu. (Sveikatos apsaugos ministerija, 2009). Tai reiškia, kad sielovadininkai šiuo metu nėra priskiriami prie oficialių medicinos įstaigų darbuotojų, neturi aiškiai apibrėžtų pareigų ar socialinių garantijų, o jų veikla priklauso nuo įstaigos administracijos geranoriškumo bei asmeninės iniciatyvos. Trūksta aiškos integracijos į sveikatos sistemos profesijų sąrašą, kad jų pareigos, teisės ir atsakomybės nėra prilygintos kitų sveikatos ar pagalbos profesijų (slaugytojų, psichologų, socialinių darbuotojų) reglamentavimui. Nėra aiškaus finansavimo mechanizmo, kuris apibrėžtų šias paslaugas, įtrauktų į įstaigų biudžetą. Toks teisinis neapibrėžtumas riboja sielovadinės pagalbos integraciją į tarpdisciplininę komandą ir apsunkina sisteminį šios paslaugos įtraukimą į sveikatos priežiūros modelį (Tamulaitienė, 2018). Bet tai galime laikyti pereinamuoju etapu, nuo savanorystės iki profesinio statuso. Įsakymas sudaro teisinį pagrindą tolimesniam reglamentavimui, jei atsirastų visuomenės sąmoningumas, spaudimas.

Sielovados reikalingumą lemia tai, kad žmogus yra vientisa būtybė, turinti ne tik fizinių, psichologinių, bet ir dvasinių poreikių. Sveikatos apsaugos ir socialinių paslaugų sistema dažnai orientuojasi į fizinės sveikatos ar socialinės padėties gerinimą, tačiau ne visada įvertina dvasinio išgyvenimo svarbą žmogaus gyvenimo kokybei, ypač susidūrus su sunkiomis ligomis, vienatve ar artėjančia mirtimi. Egzistenciniai klausimai, tokie kaip gyvenimo prasmė, kaltė, atleidimas, netektis ar baimė dėl mirties, turi stiprų poveikį žmogaus psichologinei ir fizinei būklei. Sielovadininkas, kaip dvasinės pagalbos specialistas, padeda žmogui susivokti kančioje, ieškoti atramos, tikėjimo ar dvasinės ramybės. Ši pagalba ypač svarbi tiems, kurie neturi artimųjų, jaučiasi izoliuoti ar priklausomi nuo kitų. Be to, sielovada padeda ne tik pacientui, bet ir jo artimiesiems bei personalui, kurie susiduria su emociniais iššūkiais slaugant sunkiai sergančius žmones. Nors Lietuvoje sielovada dažnai teikiama savanoriškais pagrindais, būtina siekti, kad ji būtų pripažinta kaip lygiavertė sveikatos ir socialinių paslaugų dalis, užtikrinant sielovadininko vietą tarpdisciplininėje komandoje. Tik visapusiškai rūpinantis žmogumi – kūnu, psichika ir siela – galima kalbėti apie tikrąją žmogaus gerovę.

Apibendrinat galima teigti, kad Lietuvoje sveikatos priežiūros įstaigose sielovados darbai trukdo neišplėtoti ir nesistemminga sielovadinio palydėjimo struktūra, taip pat ribotas specialistų žinių apie paliatyviąją slaugą lygis. Tai sukelia sunkumų ne tik sergantiems pacientams ir jų artimiesiems, bet ir patiems sveikatos priežiūros darbuotojams, kurie dažnai nesupranta paliatyviosios slaugos esmės bei jos visapusiškumo. Be to, konfesinė pacientų įvairovė ir skirtingos jų kančios sampratos reikalauja daugiau dėmesio ir individualizuoto požiūrio į sielovadinį palydėjimą. (Ruzgas, V. 2017)

2.2. Sielovados darbuotojo profesiniai, emociniai ir dvasiniai iššūkiai

Sielovados darbuotojai, teikiantys pagalbą sergantiems, mirštantiesiems ir jų šeimoms, susiduria su įvairiais iššūkiais, kurie yra tiek profesinio pobūdžio, tiek emociniai ir dvasiniai. Paliatyviojoje slaugoje, kur ligonio gyvenimo kokybė ir orumas yra prioritetai, sielovadininkas ne tik atlieka religinį, bet ir psichologinį bei socialinį vaidmenį. Kiekviena sielovados tarnystė reikalauja nuolatinio asmeninio augimo ir gebėjimo išlaikyti pusiausvyrą tarp savęs ir kitų, o tai iškyla kaip reikšmingas iššūkis sielovadininkui.

Sielovados darbuotojų profesiniai iššūkiai dažnai susiję su vaidmens neapibrėžtumu ir ribotomis galimybėmis teikti pagalbą dėl įvairių organizacinių ir teisinių aspektų. Emociniai iššūkiai atsiranda susidūrus su intensyvia, dažnai kančios ir mirties tematiką paliejančia patirtimi, kas gali sukelti stresą, nuovargį ar net perdegimo sindromą. Dvasiniai iššūkiai kyla dėl nuolatinės konfrontacijos su mirtimi ir žmogaus ribotumu, kas reikalauja tvirtos dvasinės pozicijos ir gilios savivokos.

Kaip teigia Biblija: „Juk alkanas buvau, ir davėte man valgyti; ištroškęs buvau, ir gėrimo davėte man; svetimas buvau, ir priėmėte mane; buvau nuogas, ir apsivilkėte mane; sirgęs buvau, ir aplankėte mane; kalėjime buvau, ir atėjote pas mane“ (Mt 25, 35–36) Evangelijos (Naujojo Testamento). Ši citata puikiai apibūdina sielovadininko tarnystę, kur kiekvienas susitikimas su kenčiančiu žmogumi tampa galimybe teikti pagalbą ne tik fiziškai, bet ir dvasiniu, emociniu lygmeniu.

Šiame skyriuje bus aptarti pagrindiniai profesiniai, emociniai ir dvasiniai iššūkiai, su kuriais susiduria sielovados darbuotojai. Bus remiamasi įvairių autorių tyrimais, kurie analizuoja šiuos aspektus ir pateikia rekomendacijas, kaip šiuos iššūkius galima įveikti. Pagal VDU tyrėjus (Tamulaitienė ir Vaičiūnienė, 2018), sielovadininkai susiduria su nuolatiniu profesionalumo ir jautrumo balansavimu, todėl šioje analizėje bus pateikiami tiek praktiniai, tiek teoriniai iššūkiai, su kuriais šie specialistai susiduria.

Profesiniai iššūkiai paliatyviojoje slaugoje yra specifiniai: reikia gebėjimo būti arti žmogaus, išgirsti jo neviltį, baimę, kartais – tylėjimą. Negali pamiršti ir neformalų sielovadininko darbą su artimaisiais. Dažnai atlieka tarpininko vaidmenį, tarp ligonio ir aplinkos. Artimųjų religija, požiūris ne visada sutampa su ligonio, ir tolerancija, ramybės bei supratimo atnešimas tampa labai dideliu iššūkiu. Reikalauja nuolatinės profesinės brandos – gebėjimo būti šalia, neįkyrėti, bet kartu ir nepabėgti nuo skausmingų temų. Tačiau sielovadininkai neretai šioje srityje dirba savanoriškai, tad labai aktualus tampa laiko planavimo iššūkis – ne visada galima tiek laiko skirti pacientui, kiek reikalauja jo dvasinė būseną (Gijsberts, M.-J. 2019)

Be to, sielovados vieta sveikatos sistemoje dažnai nėra aiškiai reglamentuota. Trūksta tiek finansinių, tiek struktūrinių resursų. Visuomenės požiūris vis dar svyruoja nuo pagarbaus palaikymo iki atviro priešiško. Žiniasklaida retai suteikia erdvės kalbėti apie sielovadą, o kvalifikacijos tobulinimo galimybės – ribotos. Visa tai kelia papildomą profesinį spaudimą darbuotojui, kuris jau ir taip veikia emociškai jautriame lauke.

Emociniai iššūkiai paliatyvioje slaugoje ypač ryškūs. Darbas su sergančiais ir jų artimaisiais reikalauja empatijos, tačiau kartu gresia perdegimu. Sielovadininkas turi gebėti išklausyti, būti šalia, bet nesusitapatinti pernelyg – „neparsinešti“ namo kliento skausmo, nepasilikti su neišspręstomis emocijomis. Tam būtina emocinė savirefleksija ir profesinės ribos. Ypač sunku išlaikyti vidinę ramybę, kai žmogus išgyvena neviltį ar neigia bet kokią dvasinę prasmę. Tokiais atvejais darbuotojas kviečiamas būti ne atsakymu, o buvimu – tylos liudytoju. (El Nawawi, N. M., 2012)

Emociškai sielovadininkai dažnai patiria „antrinį kentėjimą“ – tai reiškia, kad nuolatinis buvimas prie mirstančių ar kenčiančių žmonių gali lemti emocinį perdegimą, liūdesio kaupimąsi, kaltės ar bejėgiškumo jausmus (Rukšėnienė, 2021). Dvasiniai iššūkiai neretai susiję su asmeninio tikėjimo išbandymais – susidūrus su neišsprendžiamais klausimais apie kančią, mirtį ar Dievo tylėjimą kančioje.

Be to, sielovadininkai dažnai dirba vieni, patiria ribotą kolegų ar dvasinės bendruomenės palaikymą, o tai sustiprina vienišumo jausmą profesinėje aplinkoje.

Dvasiniai iššūkiai šiame darbe persipina su asmeniniu tikėjimo gyvenimu. Sielovadininkas pats kviečiamas išlikti dvasiškai gyvas, kad galėtų lydėti kitą. Dvasingumo sąvoka šiandien įvairialypė – nuo pasaulietiško savirefleksijos ir vertybių pažinimo iki religinės praktikos ir santykio su Kūrėju. Todėl darbuotojas turi būti pasirengęs prisitaikyti prie skirtingų pacientų dvasinių poreikių, o kartu išlaikyti savąjį tikėjimo stuburą. Popiežius Pranciškus (2022) primena: „Ligonis visada yra svarbesnis už savo ligą.“ Tai priminimas ir pačiam sielovadininkui – rūpintis žmogumi, o ne tik sistema ar diagnoze.

Tokia kasdienybė reikalauja dvasinio brandumo – gebėjimo gyventi tikėjimu, kuris nėra tik teorinis žinojimas, bet išbandytas gyvenimu ir skausmu. Tik tuomet sielovados darbuotojas gali būti tikras vilties nešėjas, o ne tik profesionalas, atliekantis pareigas.

Sielovados darbuotojo veikla paliatyviojoje slaugoje reikalauja profesinio pasirengimo, emocinio atsparumo ir dvasinio brandumo. Šioje tarnystėje būtina visapusiškai aprėpti žmogų, atliepti jo kūno, sielos ir dvasios poreikius. Nepaisant išorinių sunkumų, ši misija išlieka nepaprastai svarbi – ji padeda žmogui oriai gyventi iki paskutiniu savo gyvenimo laikotarpio.

3. Sielovados darbuotojų atsparumo ir savipagalbos svarba siekiant išlaikyti vidinę pusiausvyrą

Sielovados darbuotojas neša ne tik dvasinę žinią, bet ir visą savo asmenybę – jo žvilgsnis, laikysena, gebėjimas išbūti tyloje tampa lyg Dievo artumo ženklų kenčiančiam žmogui. Todėl norint ištvirti ilgalaikėje tarnystėje, būtina puoselėti savo vidinį gyvenimą ir dvasinį atsparumą.

Atsparumas čia reiškia ne nejautrumą ar emocinį užsisklendimą, bet gebėjimą pasilikti arti kito žmogaus kančios, neišsemiant savęs iki galo. Tai įmanoma tik tada, kai sielovadininkas turi aiškų vidinį pamatą – pašaukimo tapatybę, sąmoningai išgyvenamą santykį su Dievu ir nuolatinį rūpestį savo dvasine, emocine ir profesine sveikata.

Vienas svarbiausių atsparumo šaltinių – malda. Ji leidžia ne tik atsitraukti nuo išorinio triukšmo, bet ir atpažinti Dievo buvimą savo kasdienybėje. Asmeninė malda, adoracija, meditacija, taip pat reguliarus dalyvavimas Eucharistijoje padeda sielovadininkui atsikurti dvasiškai. Maldos metu atsiveria erdvė savirefleksijai, susitaikymui, dėkingumui – tai tampa vidine dirva, kurioje bręsta ištikimybė savo pašaukimui net ir per nuovargį.

Svarbi atsparumo forma – sielovadininko savivoka, jo savęs pažinimas ir pripažinimas, kad ir jis yra ribotas, pažeidžiamas, ieškantis. Tik tokia savivoka leidžia neperdegti, neprisiimti „gelbėtojo“ vaidmens ir išlaikyti pagarbią distanciją su lydimu žmogumi. Kaip teigia A. Juškevičius (2021), dvasinė lyderystė be vidinio gyvenimo tampa tuščia imitacija – tik maldos ir Dievo artumo patirtis gali išlaikyti širdį gyvą.

Bažnyčia ir jos bendruomenė – tiek parapinė, tiek profesinė – taip pat svarbios sielovadininko vidinei sveikatai. Dalyvavimas kunigų ar pašvęstųjų susitikimuose, supervizijose, rekolekcijose leidžia ne tik pasidalinti patirtimis, bet ir nešti naštas drauge. Vienišumas sielovadoje yra viena iš didžiausių grėsmių, todėl bendrystė – tai ir prevencija, ir gydymas.

Ne mažiau svarbios ir savipagalbos praktikos: fizinis poilsis, buvimas gamtoje, meno terapija, rašymas, dvasinis palydėjimas. Meno terapija, rašymas leidžia išreikšti emocijas per kūrybinius procesus, tokius kaip piešimas ar koliažų kūrimas. Tai asmeninė saviugda, ypač naudinga tiems, kurie patiria emocinį perdegimą, nes padeda įvardyti sunkiai išreiškiamus jausmus. Perdegimas yra visiems sielovadininkams realus pavojus, būtina atgauti vidines jėgas ir vėl su meile grįžti prie tarnystės. Patiriant psichologinį nuovargį, dėl nuolatinių skaudžių patirčių, žmonių kančių, egzistencinių klausimų fizinis aktyvumas padeda atkurti dėmesio gebėjimą ir sumažinti protinį nuovargį. Būvimas „čia ir dabar“ sugrąžina į vidinę taiką. Dvasinis palydėjimas, apimantis maldą ir Bažnyčios bendruomeniškumą ko ne pagrindiniai savipagalbos aspektai. Meditaciją ir teigiamų aformacijų praktikos padeda sumažinti perdegimą ir stiprina dvasinę gerovę. „Bet tie, kurie pasitiki Viešpačiu, atgauna jėgas: jie pakyla sparnais lyg ereliai, bėga ir nepavargsta, eina ir nepailsta.“ (Iz 40, 31). Ši biblijos eilutė tampa ne tik dvasiniu pažadu, bet ir pastoracine nuoroda, kad sielovadininkas turi ne tik tarnauti žmonėms, ligonėms, bet taip pat pats būti mylimas ir lydimas, ilsėtis Dieve, atsinaujinti Jo artumoje. Rūpintis savo vidine ramybe, sąmoninga saviugda, dvasinių išteklių atnaujinimu. Pasitikėjimas Dievu, ne tik kaip tarnystės pamatu, bet ir kaip jėgų šaltiniu, padeda išvengti visiško išsekimo ir sugrąžina vidinę pusiausvyrą.

Visa tai yra sąmoningos pastangos pasirūpinti savo emociniu atsparumu, kad sielovados tarnystė liktų gyva, o ne mechaninė (Ruzgas, V. 2017).

Apibendrinant, atsparumas sielovadoje kyla ne iš „kietumo“, o iš nuolankaus ryšio su Dievu, asmeninės maldos ir pašaukimo tapatybės. Tik pasitikint, kad esame ne mes patys

gelbėtojai, bet Dievas, veikiantis per mus, galima išverti šios tarnystės kryžkelėse ir išlikti atviro širdies žmogumi – kuris neša ramybę ten, kur jos labiausiai trūksta.

Sielovados darbuotojo veikla paliatyvioje slaugoje reikalauja ne tik dvasinio pasirengimo, bet ir emocinės brandos, profesinės savivokos bei gebėjimo veikti tarpdisciplininėje komandoje. Atsižvelgiant į teorinę medžiagą, praktinę patirtį bei šiuolaikinės visuomenės iššūkius, galima išskirti pagrindinius aspektus, atskleidžiančius šio darbo specifiką, sunkumus ir svarbą.

Išvados

1. Sielovados vaidmuo paliatyvioje slaugoje yra esminis – jis ne tik teikia dvasinę paramą, bet ir padeda pacientui priimti gyvenimo pabaigos tikrovę, ieškoti prasmės ir oriai išgyventi kančią. Sielovadininkas tampa neatsiejama tarpdisciplininės komandos dalimi, o jo dvasinis palydėjimas papildo medicininę ir psichologinę pagalbą holistiniu rūpesčiu žmogumi, atverdamas kelią tikėjimo ir vilties naujoms patirtims. Jo pagalba suteikia galimybę pacientui ir jų šeimos nariams rasti taiką per sunkiausius išgyvenimus.

2. Sielovados darbuotojai patiria daugialypius iššūkius, tarp kurių – profesinis vaidmens neapibrėžtumas, emocinė įtampa lydimi mirštančiuosius ir dvasiniai sunkumai susidūrus su kančia. Teisiniai aktai, reglamentuojantys sielovadą sveikatos priežiūros įstaigose, dažnai lieka neįgyvendinti praktikoje, todėl darbuotojui tenka veikti neapibrėžtose ribose, kuriose ne visada aišku, kas leidžiama, o kas – tik toleruojama. Tai kelia nesaugumo jausmą ir mažina profesinį stabilumą. Nuolatinė konfrontacija su mirtimi reikalauja brandžios savivokos, emocinio lankstumo ir tikėjimo tvirtumo. Sielovadininkai privalo išlaikyti šaltą protą ir empatiją, kad galėtų tinkamai remti pacientą ir jo šeimą, tačiau tai dažnai sukelia vidinius prieštaravimus ir emocinį nuovargį.

3. Atsparumo ugdymas ir savipagalba yra būtinos sąlygos ilgalaikiai sielovados tarnystei. Asmeninė malda, ryšys su Bažnyčios bendruomene, pašaukimo sąmoningumas bei dvasinė savipriežiūra padeda sielovadininkui išlaikyti vidinę pusiausvyrą ir išlikti atviru, autentišku palydėtoju kenčiančiajam. Be šių priemonių, sielovados darbuotojai gali patirti perdegimą, prarasti vidinę motyvaciją ir pasitraukti nuo savo pašaukimo, todėl nuolatinis dvasinis augimas ir bendrystė su kitais yra neatsiejama šios tarnystės dalis.

Literatūra

1. Best, M. C., Vivat, B., & Gijsberts, M.-J. (2023). Spiritual Care in Palliative Care. *Religions*, 14(3), 320. <https://doi.org/10.3390/rel14030320>
2. Bielskis, A. (2017). *Existence, Meaning, Excellence. Aristotelian Reflections on the Meaning of Life*. Routledge.
3. Bolt, S., Metselaar, S., Versteeg, T., & Kröger, C. (2025). Su dvasingumu susijusių moralinių iššūkių sprendimas paliatyvioje priežiūroje: dvasinių patarėjų perspektyvos. *Sveikatos priežiūros kapeliono žurnalas*, 1–21. Išankstinis internetinis leidinys. <https://doi.org/10.1080/08854726.2025.2471740>
4. De Clercq, E., & Gamondi, C. (2023). Challenges for palliative care professionals in providing spiritual care to patients from religious or cultural minority groups: a scoping review of the literature. *International Journal of Palliative Nursing*, 29(1), 6–16. <https://doi.org/10.12968/ijpn.2023.29.1.6>
5. El Nawawi, N. M., Balboni, M. J., & Balboni, T. A. (2012). Paliatyvioji pagalba ir dvasinė priežiūra: esminis dvasinės priežiūros vaidmuo rūpinantis pacientais, sergančiais pažengusia liga. *Dabartinė nuomonė dėl palaikomosios ir paliatyviosios slaugos*, 6(2), 269–274

6. Erichsen, N. B., & Büssing, A. (2013). Senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių globos namuose, dvasiniai poreikiai. *Irodymais pagrįsta papildoma ir alternatyvi medicina*, 2013(1), 913247.
7. Gijbarts, M.-J. H. E., Liefbroer, A. I., Otten, R., & Olsman, E. (2019). Dvasinė priežiūra paliatyviojoje slaugoje: sisteminga naujausios Europos literatūros apžvalga. *Medicinos mokslai*, 7(2), 25. <https://doi.org/10.3390/medsci7020025>
8. Sveikatos apsaugos ministerija. (2009). *Dvasinio asistento pavyzdinis pareigybės aprašymas* (įsakymas Nr. V-639, 2009 m. liepos 24 d.). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.359051/asr>
9. Juškevičius, A. (2021). *Sielovados palydėjimas: pašaukimas ir dvasinė lyderystė*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
10. Ruzgas, V. (2017). *Dvasinės sveikatos samprata šiuolaikinėje slaugoje*. Klaipėda: KU leidykla.
11. Simone, C. B., 2-oji. (2023 m.). Dvasingumas paliatyvioje priežiūroje. *Paliatyviosios medicinos metraščiai*, 12(1), 248–250. <https://doi.org/10.21037/apm-23-60>
12. Tamulaitienė, R., & Vaičiūnienė, R. (2018). Sielovados darbuotojo emociniai iššūkiai hospisuose. *Soter*, 67(95), 121–130.
13. Thibeau, S., & Naquin, L. (2012). NICU perspectives on palliative care. *Journal of Continuing Education in Nursing*, 43(8), 342–343. <https://doi.org/10.3928/00220124-20120725-03>
14. Sveikatos apsaugos ministerija. (2009). *Dvasinio asistento pavyzdinis pareigybės aprašymas* (įsakymas Nr. V-639). <https://e-seimas.lrs.lt>

CHALLENGES FACED BY PASTORAL CARE WORKERS IN PALLIATIVE CARE

Gitana Mankevičienė, Tautvydas Vigelas

Summary

Palliative care is increasingly understood today as a holistic approach to human care—encompassing not only physical, but also emotional and spiritual support. A pastoral care worker becomes a vital part of the support system, helping patients and their loved ones come to terms with the challenges that arise at the end of life, endure suffering with dignity, and find meaning in prayer.

However, this work is filled with challenges: ambiguity in the professional role, gaps in the legal framework, emotional burden from visiting the sick, accompanying the dying, and spiritual difficulties often lead to inner turmoil and a risk of burnout for pastoral caregivers.

This presentation will analyze how pastoral care workers in Lithuania experience these challenges. It will explore why spiritual self-care, awareness of one's vocation, and a sense of community with others are essential to remaining an empathetic, open, and spiritually resilient companion.

Furthermore, the discussion will raise questions about how pastoral care in palliative settings could be strengthened—on institutional, professional, and personal levels. Maintaining self-help skills is crucial for preserving inner balance while continuing meaningful service.

This topic is relevant not only to pastoral caregivers but also to all professionals working with seriously ill patients in the effort to ensure a dignified accompaniment during the final stage of life.

Keywords: pastoral care, palliative care, spiritual support, emotional challenges, professional burnout, self-help, spiritual resilience.